

Bazalino razumijevanje snova

Skuhala Karasman, Ivana

Source / Izvornik: **Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin, 2012, 23, 401 - 411**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:261:183200>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-04**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Institute of Philosophy](#)

IVANA SKUHALA KARASMAN
Institut za filozofiju Zagreb
ivana_skuhala@net.hr

Primljeno: 16. 09. 2011.
Prihvaćeno: 20. 12. 2011.

BAZALINO RAZUMIJEVANJE SNOVA

Sanje su poradi svojih osebina najzanimljivija duševna stanja, a po uzrocima svoga postanja i najzagonetnija. – Albert Bazala

Ovaj članak se bavi Bazalinim razumijevanje snova koje je on iznio u svom djelu Psihologija u hrvatskom umjetnom pjesništvu. Pokazano je i kako je Bazala obrađujući navedenu tematiku bio pod utjecajem sljedbenika Herbartove škole, a među njima posebice Gjure Arnolada.

UVOD

Na početku svog djela *Psihologija u hrvatskom umjetnom pjesništvu*,¹ koje je objavljeno u Zagrebu 1901. godine, A. Bazala,² pozivajući se na J. F. Herbart,³ određuje

¹ Ovo je djelo, što u „Predgovoru“ navodi sam Bazala, preštampano iz *Viena*.

² Albert Bazala (13. 7. 1887. Brno – 12. 8. 1947. Zagreb) je bio hrvatski filozof, profesor na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, osnivač Pučkog sveučilišta, osnivač časopisa *Revija za filozofiju i psihologiju*, rektor Sveučilišta u Zagrebu, predsjednik Akademije. Osnovnu školu je pohađao u Bjelovaru, a gimnaziju u Bjelovaru, Požegi te Zagrebu. Od 1895. do 1899. godine studirao je filozofiju i klasičnu filologiju na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Doktorirao je filozofiju 1900. godine s temom *Psihologijska nauka o apercipiji*. U Njemačkoj nastavlja studij filozofije i to u Münchenu kod T. Lippsa i H. Corneliusa, u Jeni kod R. Euckena, u Halleu kod W. Reina te u Wundtovu Institutu za eksperimentalnu psihologiju u Leipzigu. Boravio je i u Pragu te se susreo s T. G. Massarykom i F. Drtinom. Djela: *Psihologija u hrvatskom umjetnom pjesništvu* (1901.), *Povijest filozofije*, u tri sveska (1906., 1909., 1912.), *Etika i narodno gospodarstvo* (1915.), *Materijalizam ili idealizam u povijesti* (1915.), *Filozofijski portret Franje Markovića* (1921.), *Sveučilište i politika* (1923.), *Filozofijske studije, I. Metalogički korijen filozofije* (1924.), *Tajanstvene pojave* (1924.), *Massaryk – mislilac* (1934.), *Značenje umjetnosti u životu naroda* (1935.), *O ideji nacionalne filozofije* (1938.), *Napomene uz problem rase* (1939.), *Filozofijske studije II. Svijest i svijet, subjekt i objekt* (1941.), *Heziod: Dani i djela* (1970.). Više o životu i djelu A. Bazale vidi: Vladimir Filipović, „Filozofsko djelo Alberta Bazale“ u: *Hrvatska filozofija u prošlosti i sadašnjosti*, Zlatko Posavac (ur.), Hrvatsko filozofsko društvo, Zagreb, 1992., str. 251-256. i Franjo Zenko „Albert Bazala“ u: *Novija hrvatska filozofija*, Franjo Zenko (ur.), Školska knjiga, Zagreb, 1995., str. 197 - 287.

³ Johann Friedrich Herbart (4. 5. 1776. Oldenburg – 11. 8. 1841. Göttingen) je bio filozof, psiholog

psihologiju kao znanost⁴ „[...] koju uvijek pretpostajamo, kad od sebe što zahtijevamo ili za sebe što želimo, kada svojim silama što poduzimljemo ili se sumnjajući u uspjeh česa odričemo, kad u znanju, djelovanju i uživanju naprijed težimo ili natrag pokliznemo. Sebe same gledamo i pomišljamo u svemu, jer našim očima i našim duhom mislimo.“⁵ Dakle psihologija, smatra Bazala, prikuplja činjenice opažanjem sebe samoga i opažanjem drugih, pa tako su i pjesnici u svojim pjesmama zabilježili mnoga opažanja.⁶ Ovo je djelo namijenjeno i učenicima srednjih škola u kojima se uči psihologija. Naime u vrijeme kada je ovo djelo objavljeno Bazala je radio kao profesor u Gornjogradskoj gimnaziji u Zagrebu. U ovom radu će biti obrađeno Bazalino razumijevanje snova što ga iznosi u spomenutom djelu.

UTJECAJI

Kako bi se moglo što bolje razumjeti Bazalino razumijevanje snova potrebno je utvrditi utjecaje koji su oblikovali njegovo poimanje istih. Djelo *Psihologija u hrvatskom umjetnom pjesništvu* je, kako sam ističe, nastalo bez „[...] ikakvih pomoćnih knjiga [...]“⁷ iako se u njemu poziva na Arnoldov⁸ udžbenik iz psi-

te utemeljitelj pedagogije kao akademske discipline. Za njega psihologija ima krojene u iskustvu, metafizici i matematici. Svojim radom je utjecao na W. Wundta i S. Freuda. Njegova važnija djela su: *Allgemeine Pädagogik* (1806.), *Hauptpunkte der Metaphysik* (1808.), *Allgemeine praktische Philosophie* (1808.), *Lehrbuch der Psychologie* (1816.), *Psychologie als Wissenschaft* (1824. – 1825.). Herbartu je Bazala posvetio jedno poglavlje u *Povijesti filozofije*. Vidi: Albert Bazala, *Povijest filozofije*, sv. III, Globus, Zagreb, 1988., str. 106-124.

⁴ Jedno od temeljnih pitanja koje se javlja kroz povijesti psihologije jest da li je znanost o psihičko-mo uopće moguća: „U devetnaestom je stoljeću Auguste Comte zanjekao mogućnost postojanja znanosti o psihičkom. [...] Njegov suvremenik, John Stuart Mill odbacio je Comteovo tumačenje i zagovarao znanost o psihičkom, o modelu djelovanja ljudskog uma i metodu za proučavanje njegova sadržaja. Millove stavove prihvatio je i proširio Wilhelm Wundt kada je ustanovio psihologiju kao znanost i razvio metode koje su omogućile da se klasično pitanje epistemologa – ‘Kako vidimo i percipiramo svijet?’ – postavi na znanstveni način.“ David Hothersall, „Uvod“ u: David Hothersall, *Povijest psihologije*, Naklada Slap, Jastrebarsko, 2002., str. 13.

⁵ Albert BAZALA, „Predgovor“ u: Albert BAZALA, *Psihologija u hrvatskom umjetnom pjesništvu*, Tisak Dioničke tiskare, Zagreb, 1901.

⁶ „Na svakom se koraku pruža pjesniku zgodna, da opiše ljudsko htjenje, mišljenje i čuvstvovanje. [...] te se može reći, da bi se skoro sva psihologija iz pjesama dala sastaviti.“ Ibidem, str. 4 - 5.

⁷ Ibidem, „Predgovor“.

⁸ Gjuro Arnold (1853. Ivanec – 22. 2. 1941. Zagreb) je bio hrvatski filozof, pjesnik, profesor na Filozofskom fakultetu Sveučilištu u Zagrebu, predsjednik Matice hrvatske, član JAZU-a. Djela: *Etika i poviest* (1879.), *Zadnja bića. Metafizična rasprava* (1888.), *Logika za srednja učilišta* (1888.), *Psihologija za srednja učilišta* (1893.), *Filosofija, prirodne nauke i socijologija (riječ u prilog metafizici)* (1899.), *Prvi predsjednički govor u MH* (1902.), *Govor predsjednikov, Izvještaj Matice hrvatske za upravnu godinu 1902. i 1903.* (1904.), *Umjetnost prema znanosti* (1906.), *Može li umjetnost zamijeniti vjeru* (1908.), *O psihologiji bez duše* (1909.), *Monizam i kršćanstvo* (1909.), *Jedinstvena hrvatska narodna kultura* (1909). Više o životu i djelu G. Arnolda vidi: Branko DESPOT, *Filozofija Đure Arnolda*, Institut za filozofiju Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1976. te Damir Barbarić „Gjuro Arnold“ u: Franjo ZENKO (ur.), *Novija hrvatska filozofija*, Školska knjiga, Zagreb, 1995., str. 129 - 195.

hologije, ali navodi i J. W. Nahlowskoga,⁹ C. du Prela¹⁰ te već spomenutog Herbarta.

O značenju Herbartove filozofije u Europi krajem 19. stoljeća piše Bazala u knjizi *Filozofijski portret Franje Markovića: „Filozofijski studij Franje Markovića [1870.-1872., op.] pada u vrijeme, koje je više no ijedno drugo imalo značaj prelazna doba: posljednji akordi uznošljive idealističke filozofije već su odmičevali, potisnuti od prilično robusnih glasova iz kruga prirodnih nauka, a diskretno intonirani zvuci modernih sustava još se nijesu pravo razbiral. [...] U to doba Herbartova je nauka gotovo najživlje zastupana. I ne bez razloga. U opreci s Fichteovim idealizmom i Schellingovom transcendentnom filozofijom ističe se u njoj realistički momenat. Ona hoće da se osloni na iskustvo, polazi od njega, uvažava matematičku metodu, te čini dojam, kao da ide u susret pozitivističkomu zahtjevu strogo naučna, a ipak dopušta i spekulativno prekoračivanje iskustvom određenih granica, koliko je potrebno, da se izravnavaju neskladnosti i poreke u mišljenju izgrađenu na iskustvu, i drži to upravo svojom prednosti, što se prema metafizici ne drži naprosto neprijateljski. [...] Herbartova je škola u to vrijeme doista imala mnogo utjecaja na naučnu filozofiju [...]“.¹¹ Istaknut predstavnik Herbartove škole bio je J. W. Nahlowsky, koji se s njom upoznao preko F. S. Exnera¹² koji je utemeljio herbartizam u Češkoj.¹³ U djelu *Psihologija u hrvat-**

⁹ Joseph Wilhelm Nahlowsky (18. 5. 1812. Prag – 15. 1. 1885. Graz) je bio filozof, zastupnik Herbartove filozofije, profesor filozofije na Sveučilištu u Olomoucu. Djela: *Das Gefühlsleben, dargestellt aus praktischen Gesichtspunkten* (1862.), *Grundzüge zur Lehre von der Gesellschaft und dem Staate* (1865.), *Die ethischen Ideen als waltende Mächte im Einzelnen wie im Staatsleben* (1865.), *Allgemeine praktische Philosophie (Ethik) pragmatisch bearbeitet* (1871.), *Das Duell, sein Widersinn und seine moralische Verwerflichkeit* (1864.), *Zwei Reden paränetischen Inhaltes* (1866.), *Aesthetisch-kritische Streifzüge* (1863.).

¹⁰ Carl Freiherr du Prel (3. 4. 1839. Landshut – 5. 8. 1899. Hall u Tirolu), njemački filozof. Djela: *Der gesunde Menschenverstand vor den Problemen der Wissenschaft* (1872.), *Der Kampf ums Dasein am Himmel* (1874.), ovo djelo je ponovno objavljeno 1882. godine pod naslovom *Entwicklungsgeschichte des Weltalls, Die Planetenbewohner and die Nebularhypothese* (1880.), *Die Philosophie der Mystik* (1885.), *Justinus Kerner und die Seherin von Prevorst* (1886.), *Die monistische Seelenlehre* (1888.), *Die Mystik der alten Griechen* (1888.), *Kants mystische Weltanschauung* (1889.), *Studien aus dem Gebiete der Geheimmwissenschaften* (1890.), *Der Spiritismus* (1893.), *Die Entdeckung der Seele durch die Geheimmwissenschaften* (1894. – 1895.).

¹¹ Albert BAZALA, *Filozofijski portret Franje Markovića*, Institut za filozofiju Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1974., str. 46 - 48.

¹² Franz Serafin Exner (28. 8. 1802. Beč – 21. 6. 1853. Padova) je bio austrijski filozof, profesor filozofije na Sveučilištu u Pragu. Djela: *Die Stellung der Studierenden auf dem Universitäten*, govor, (1837.), *Über Nominalismus und Realismus* (1842.), *Über Leibnizens' Universal – Wissenschaft* (1843.), *Die Psychologie der Hegelschen Lehre*, dva sveska, (1942. – 1844.), *Über die Lehre von der Einheit des Denkens und Seins* (1848.), *Organisationsentwurf für österreichische Gymnasien und Realschulen*, napisao zajedno s Hermannom Bonitz (1849.).

¹³ O utemeljenju herbartizma u Češkoj vidi: Rudolf Haller, „On the Historiography of Austrian Philosophy“, u: Thomas ERNST UEBEL (ur.), *Rediscovering the Forgotten Vienna Circle: Austrian Studies on Otto Neurath and the Vienna Circle*, Kluwer Academic Publisher, Dordrecht, 1991., str. 46.

skom umjetnom pjesništvu Bazala samo na jednom mjestu spominje Nahlowskoga. Naime, govoreći o nadi on ju, pozivajući se na Nahlowskoga, određuje kao „dobrotvornu“.¹⁴

Bazala citira C. du Prela u poglavlju koje je posvećeno sanjanju gdje piše o tome kako su predodžbe koje se javljaju u snu življe od onih najavi te kako su likovi koji se javljaju u snovima umjetničke ljepote koje može stvoriti samo „[...] onaj duboko u našoj nutрини drijemajući pjesnik. (Du Prel)“.¹⁵ Du Prel je 1868. godine na Sveučilištu u Tübingenu doktorirao s temom *Oneirokritikon: Der Traum vom Standpunkt des Transzendentalen Idealismus (Oneirokritikon: San sa stajališta transcedentalnog idealizma)*. Bavio se proučavanjem besvjesnih stanja u snu, kod hipnoze, kod somnambulizma te kod spiritualističkih seansi. Također je naglašavao da postoje dva aspekta snova, a to su: dramatični oblik snova te njihova mogućnost liječenja.¹⁶

Na šestoj strani djela *Psihologija u hrvatskom umjetnom pjesništvu* Bazala je napisao: „Kaogod što sam uzeo samo našu umjetnu poeziju u obzir, tako je i u rasporedjanju gradje i u razlaganju psihičkih činjenica oslanjam na hrvatsku psihologiju dr. Gj. Arnolda.“¹⁷ Dakle ovdje se Bazala poziva na Arnoldov udžbenik *Psihologija za srednja učilišta* koji je prvi puta¹⁸ objavljen u Zagrebu 1893. godine. Međutim Arnoldov utjecaj na Bazalu vezano uz problematiku snova u djelu *Psihologija u hrvatskom umjetnom pjesništvu* je mnogo veći. Tako tematizirajući snove Bazala navodi tri glavne osobine snova: „1. Što za sna doživimo, smatramo čutilnim poimanjem [...] 2. Predodžbe za sna obično su mnogo življe od sličnih im predodžbi na javi. [...] 3. Predodžbe i za sna slijede udružbene zakone, ali ne ustrajno, nego na izmjenju.“¹⁹ Spomenute osobine snova Bazala u potpunosti preuzima iz Arnoldovog udžbenika.²⁰ Bazala jednako kao i Arnold snove opisuje kao „najzanimljivija duševna

¹⁴ BAZALA, *Psihologija u hrvatskom umjetnom pjesništvu*, str. 57.

¹⁵ Ibidem, str. 41.

¹⁶ Vidi: Sonu Shamdasani, *Jung and the Making of Modern Psychology: The Dream of A Science*, Cambridge University Press, Cambridge, 2003., str. 125.

¹⁷ BAZALA, *Psihologija u hrvatskom umjetnom pjesništvu*, str. 6.

¹⁸ Ovaj udžbenik je doživio još šest izdanja: 1895., 1898., 1905., 1916., 1920. te 1923. godine. Ja se u ovom radu pozivam na peto izdanje, u kojem su kako piše Arnold „[...] provedene znatnije promjene. Eksperimentalno istraživanje, koje je još prije nedugo vremena tek tražilo metode, te su mu i rezultati bili nesigurni, u posljednje je doba naraslo opsegom, a pored toga je našavši sigurnije puteve postiglo i vrijednih pogleda, koje je trebalo iznijeti, razumije se u onoj mjeri, koja je prema svrsi ove knjige opravdana. [...] Tako su u ovom izdanju mnogi paragrafi upotpunjeni [...]“ Gjuro Arnold, „Predgovor petom izdanju“ u: Gjuro Arnold, *Psihologija za srednja učilišta*, Naklada Kr. Hrv.-Slav.-Dalm. Zemaljske vlade, Zagreb, 1916. Poglavlje u kojem Arnold obrađuje snove je u svim izdanjima isto.

¹⁹ BAZALA, *Psihologija u hrvatskom umjetnom pjesništvu*, str. 39 - 41.

²⁰ Usp. Arnold, *Psihologija za srednja učilišta*, str. 72 - 73.

stanja, a po uzrocima svoga postanja i najzagonetnija.²¹ Također jednako kao i Arnold²² piše kako je san „[...] najjači iza kako smo zaspali, te se čini, kao da nas drži potpuna nesvijest, [...]“²³ Iz svega navedenoga je vidljivo da je Bazala u ovom svom djelu pod utjecajem Herbarta i njegovih sljedbenika, a među njima posebice Gjure Arnolda.

O SNOVIMA

Snovi su bili predmetom interesa i istraživanja antičkih filozofa poput Sokrata,²⁴ Platona,²⁵ Aristotela,²⁶ Epikura,²⁷ stoika,²⁸ Cicerona,²⁹ kršćanskih mislilaca za koje je san bio oblik komunikacije s Bogom,³⁰ a kasnije i psihijatar a

²¹ BAZALA, *Psihologija u hrvatskom umjetnom pjesništvu*, str. 39. Arnold u svom udžbeniku piše: „Sanje su najzanimljivija, ali i najzagonetnija duševna stanja [...]“ Arnold, *Psihologija za srednja učilišta*, str. 72.

²² „San je po iskustvu najdublji poslije toga, što smo zaspali, te se čini, kao da nas u taj čas drži potpuna nesvijest.“ Arnold, *Psihologija za srednja učilišta*, str. 72.

²³ Bazala, *Psihologija u hrvatskom umjetnom pjesništvu*, str. 39.

²⁴ Sokrat (469. pr. Kr. Atena – 399. pr. Kr. Atena) je bio grčki filozof.

²⁵ Platon (428. pr. Kr. Ili 427. pr. Kr. Atena – 348. pr. Kr. Ili 347. pr. Kr. Atena) je bio grčki filozof, utemeljitelj Akademije. O Platonovim djelima vidi: Branko Bošnjak, *Povijest filozofije*, sv. I, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1993., str. 169 - 170.

²⁶ Aristotel (384. pr. Kr. Stagira – 322. pr. Kr. Halkida) je bio grčki filozof. Njegova važnija djela su: *Metafizika*, *Fizika*, *Nikomahova etika*, *Politika*, *Retorika*. On je snovima posvetio spis *Περί ύπνων* (*O snovima*). Aristotel snove smatra biološkom pojavom koja nije svojstvena samo ljudima, naime i životinje sanjaju. Vidi: Aristotel, *O snovima*, preveo Damir Barbarić, u: Damir BARBARIĆ, *Grčka filozofija*, Školska knjiga, Zagreb, 1995., str. 303 - 318.

²⁷ Epikur (341. pr. Kr. Samos – 270. pr. Kr. Atena) bio je grčki filozof. Iako je napisao oko tristo radova, među kojima je najvažniji *O prirodi*, od njegovih djela sačuvana su samo tri pisma i neki fragmenti.

²⁸ Stoičku školu je osnovao Zenon (332. pr. Kr. Kition na Cipru – 264. pr. Kr.). Kleant i Hrizip jednako kao i Zenon pripadaju razdoblju starog stoicizma. Nakon ovog razdoblja slijedi razdoblje poznato pod imenom srednja stoa. Poznatiji predstavnici srednje stoe su: Diogen iz Babilonije, Panetije s Roda, Posedonije iz Apameje. Treće razdoblje stoicizma naziva se rimski stoicizam. Neki predstavnici rimskog stoicizma su: Epiktet, Seneka, Marko Aurelije. Veza koja se ostvaruje između duše i pneume, kako to razumiju stoici, omogućuje razumijevanje snova kao oblika divinacije u kojem se neposrednim uvidom postiže znanje o budućem.

²⁹ Marko Tulije Ciceron (3. siječnja 106. pr. Kr. Arpin – 7. prosinca 43. pr. Kr. Formijan) je bio rimski govornik, filozof i državnik. Poznat je po svojim govorima među kojima su najznačajniji: *Prvi govor protiv Kataline*, *Četvrti govor protiv Kataline*, *Govor za pjesnika Arhiju*, *Govor za Tita Anija Milona*. On u svom djelu *De divinatione* (*O divinaciji*) piše kako se divinacijski snovi razumiju kao nenamjerni pokreti duše. Vidi: Marcus Tullius Cicero, *De divinatione libri duo*, recognovit C. F. W. Mueller, Lipsiae, in aedibus B. G. Teubneri, 1915., I, 34.

³⁰ Jakovljevi san, *Gen.* 28.10-22; Faraonov san i Josipovo tumačenje, *Gen.* 41.14-24, 47.13-26; Danijelov san, *Dan.* 4.19-37, 4, 25; san maga, *Mat.* 2.12.

psihologa među kojima su najznačajniji S. Freud³¹ i C. G. Jung.³² Tako su snovi bili predmetom interesa i A. Bazale, koji im je u svom već spomenutom djelu posvetio jedno poglavlje naslovljeno „Sanjanje“.

On na primjerima pjesma osmorice hrvatskih pjesnika M. Bogovića³³, F. Markovića,³⁴ L. Botića,³⁵ Gj. Arnolda, P. Preradovića,³⁶ D. Demetra,³⁷ A. Tresića-Pavičića³⁸ te S. S. Kranjčevića³⁹ želi objasniti snove. San se od budnog stanja razlikuje „[...] po tom, što u njemu prestaje gospodstvo razuma i utjecaj volje, koji bi

³¹ Sigismund Schlomo Freud (6. 5. 1856. Příbor – 23. 9. 1939. London) je bio austrijski neurolog i osnivač psihoanalize. Djela: *Studien über Hysterie*, (1895.) s Josefom Breuerom, *Die Traumdeutung* (1899.), *Zur Psychopathologie des Alltagslebens* (1901.), *Drei Abhandlungen zur Sexualtheorie* (1905.), *Der Witz und seine Beziehung zum Unbewußten* (1905.), *Der Wahn und die Träume in W. Jensens Gradiva* (1907.), *Totem und Tabu* (1913.), *Zur Einführung des Narzißmus* (1914.), *Vorlesungen zur Einführung in die Psychoanalyse* (1917.), *Jenseits des Lustprinzips* (1920.), *Das Ich und das Es* (1923.), *Die Zukunft einer Illusion* (1927.), *Das Unbehagen in der Kultur* (1930.), *Der Mann Moses und die monotheistische Religion* (1939.), *Abriß der Psychoanalyse* (1940). San je za njega „[...] način na koji duša reagira na podražaje, koji djeluju u stanju spavanja.“ Sigmund Freud, *Uvod u psihoanalizu*, Stari grad, Zagreb, 2000., str. 95.

³² Carl Gustav Jung (26. 7. 1875. Kesswil – 6. 6. 1961. Zürich) je bio švicarski psihijatar i osnivač analitičke psihologije. Neka njegova važnija djela su: *Zur Psychologie sogenannter occulter Phänomene: eine psychiatrische Studie* (1902.), *Über die Psychologie der Dementia praecox: ein Versuch* (1907.), *Der Inhalt der Psychose* (1908.). O razumijevanju snova kod C. G. Junga vidi: Carl Gustav Jung, *Dreams*, Routledge, London, 2002.

³³ Mirko Bogović (2. 2. 1816. Varaždin – 4. 5. 1893. Zagreb) je bio hrvatski književnik i političar. Njegova važnija djela su: *Ljubice* (1844.), *Smilje i kobilje* (1847.), *Domorodni glasi* (1848.), *Frankopan* (1856.), *Šilo za ognjilo* (1856.), *Matija Gubec* (1859.), *Strelice* (1878.), *Vinjage* (1861. - 1878.).

³⁴ Franjo Marković (26. 7. 1849. Križevci – 15. 9. 1914. Zagreb) je bio prvi profesor filozofije na obnovljenom zagrebačkom Sveučilištu, književnik, akademik. Njegova važnija djela su: *Estetička ocjena Gundulićeva „Osmana“*, (1877.), *O piscih filozofijske struke a hrvatskoga roda*, (1881.), *Filosofijski rad Rugjera Josipa Boškovića*, (1887.–1888.), *Etički sadržaj naših narodnih poslovice* (1889.), *Prilog estetičkoj nauci o baladi i romanu* (1899.), *Razvoj i sustav obćenite estetike* (1903.).

³⁵ Luka Botić (1830. Split – 22. 8. 1863. Đakovo) je bio hrvatski političar i književnik. Djela: *Bijedna Mara* (1861.), *Petar Bačić* (1862.), *Pobratimstvo* (1885.), *Dilber Hasan* (1930.).

³⁶ Petar Preradović (19. 3. 1918. Grabrovnica – 18. 8. 1872. Fahrafeld kod Beča) je bio hrvatski pjesnik. Njegova važnija djela su: *Prvenci* (1846.), *Nove pjesme* (1851.), *Prvi ljudi* (1866.).

³⁷ Dimitrije Demeter (21. 7. 1811. Zagreb – 24. 6. 1872. Zagreb) je bio hrvatski književnik. Njegova važnija djela su: *Dramatička pokušnja I* (1834.), *Teuta* (1844.), *Grobničko polje* (1842.), *Dramatička pokušnja II* (1844.).

³⁸ Ante Tresić-Pavičić (10. 7. 1867. Vrbanj na Hvaru – 27. 10. 1949. Split) je bio hrvatski književnik i političar. Djela: *Glasovi s mora jadranskoga* (1891.), *Izgubljeni ljudi* (1893.), *Nove pjesme* (1894.), *Ljutovid Posavski* (1894.), *Po Lici i Krbavi* (1895.), *Simeon Veliki* (1897.), *Pobjeda kreposti* (1898.), *Katarina Zrinjska* (1899.), *Gjuli i sumbuli* (1900.), *Moć ljepote* (1902.), *Valovi misli i čuvstava* (1903.), *Sutonski soneti* (1904.), *Po Ravnim kotarima* (1906.), *Preko Atlantika do Pacifika* (1907.), *Finis reipublicae* (1909.), *Plavo cvieće* (1928.), *Gvozđansko* (2000.).

³⁹ Silvije Strahimir Kranjčević (17. 2. 1865. Senj – 29. 10. 1908. Sarajevo) je bio hrvatski pjesnik. Njegova važnija djela su: *Zavjet* (1883.), *Pozdrav* (1884.), *Senju gradu* (1884.), *Bugarkinje* (1884.), *Izabrane pjesme* (1898.), *Trzaji* (1902.), *Pjesme* (1908.).

vezali misli naše oko nekoga središta; misli čuvstva i težnje kao da su sami sebi prepušteni, da izvode one kadgod čudnovate igre, koje zovemo *sanjama*.⁴⁰ Kao uzroke snova navodi „[...] unutrašnje ili izvanjsko podraživanje živaca“,⁴¹ teško disanje, bol, nespretni položaj tijela, uzroci mogu biti i „[...] podražajni zaostaci u moždinama“⁴² kao i težnje i osjećaje koji su preko dana bili potisnuti u nesvjesno. Često se sanja i o onome čega se čovjek boji, što želi, a uzrok snova također može biti i sjećanje. Uzroci sna su pak navika, narkotici, mir te „[...] umor moždana i živaca [...] jednolično podraživanje.“⁴³ Do deprivacije sna dolazi zbog boli, briga, nemirne savjesti te zbog konzumacije umjetnih sredstava. Snovi nastaju nesvjesno, naime u njihovom nastajanju ne sudjeluje razum. Bazala, još uvijek, promatra čovjeka kao biće koje ima dvojaki bitak: tijelo i dušu koja je životna sila. Tijelo i duša međusobno utječu jedno na drugo. Postoje ljudi koji u snovima pronalaze pravi život duše koju Bazala određuje kao životvornu silu. Ovu svoju tvrdnju je potkrijepio stihovima iz pjesme „Prvi ljudi“ (1862.) P. Preradovića:

*Čistom duhu san je veća java:
On bo u njem riješen tamnovanja,
Prostieh krila vida netužena
U vis hrli, gdje mu krug se znanja
buduća raspne na vremena.*⁴⁴

Bazala također pokazuje sličnost između sanjana i maštanja jer „Predodžbe za sna tako su zorne, da im zornost jedva dosežu predodžbe mašte, one su pune života, kao i ove druge, pa već činjenica, da za sna jednako kao i u maštanju misli i osjećaje u realno zorne slike promećemo, pokazuje veliku *sličnost između sanjanja i maštanja*.“⁴⁵ Jedan od razloga zbog kojeg su snovi tijekom povijesti privlačili toliku pažnju leži i u vjerovanju kako oni mogu nagovijestiti buduće događaje. Bazala tek u jednoj rečenici piše o ovom aspektu snova „Za sna, gdje nestaje utjecaja razuma, gdje su sva duševna stanja jednako vrijedna, može se ono čuvstvo dići u svijest i uzrokovati nastanak najčudnovatijega obično slikovitog sna, u kojem kao da predviđamo događaj.“⁴⁶

Kao što je već navedeno Bazala razlikuje tri glavne osobine snova. Prva osobina je da se ono što se doživi za vrijeme sna, smatra osjetilnim poimanjem. Pre-

⁴⁰ Bazala, *Psihologija u hrvatskom umjetnom pjesništvu*, str. 39.

⁴¹ Ibidem, str. 43.

⁴² Ibidem.

⁴³ Ibidem, str. 38.

⁴⁴ Ibidem, str. 7.

⁴⁵ Ibidem, str. 42.

⁴⁶ Ibidem, str. 44.

dodžbe u snu su često vrlo živahne i stvarne što je vidljivo iz stihova pjesme „Bijedna Mara“ (1862.) L. Botića:

*Mukim glasom naricati stao,
Vrele suze roniti niz lice;
I vrele ga suze probudile,
I to teško muklo jaukanje,
Pa još teku suze i na javi.⁴⁷*

Druga osobina je ta da predodžbe koje se javljaju u snu su življe od sličnih predodžbi koje se javljaju na javi te treća da predodžbe i za vrijeme sna slijede udružbene znakove i to na izmjenju. Snovi se zbog njihove brzine i čudnovatosti vrlo brzo zaboravljaju, ali isto tako „Živahnost sanja opet čini, te ostavljaju u nama, već kakav je san bio, ugodan ili neugodan dojam, [...]. U tome ujedno leži uzrok, zašto su sanje mnogo utjecale na budni život pojedinaca, a i cijelih naroda.“⁴⁸

ZAKLJUČAK

Bazala u svom djelu *Psihologija u hrvatskom umetnom pjesništvu* daje pregled temeljnih obilježja snova, pri čemu je bio pod očitim utjecajem G. J. Arnolda i njegova udžbenika *Psihologija za srednja učilišta*. On se, za razliku od Freuda ili Junga, ne upušta u problematiku tumačenja snova. Iako u svom tematiziranju snova Bazala ne iznosi originalne stavove, treba naglasiti posebnost njegova pristupa psihološkoj tematici, pa tako i snovima. Naime kao što je prethodno u radu pokazano, on svoje teze potkrepljuje primjerima koje pronalazi u pjesama hrvatskih pjesnika. Međutim Bazala jasno navodi razlike koje postoje između pjesnika i psihologa odnosno psihologije „I tuj je opet razlika između njega i učenjaka, psihologa. Dok ovaj nastoji da odredi općene biljege i svojstva duševnih pojava, prikazuje pjesnik (i opet zorno) i najmanje nuance pojedinih stanja i najrazličnije karaktere, pa mu i daje vrijednost, ako je u njega velika raznolikost u crtanju lica. Psihologija uz to istražujući duševna stanja tumači ih po uzrocima postojanja, pjesnik pa ne – tumači; on samo opisuje i opisujući ponajviše upotrebljava porredbe iz vanjskoga svijeta ili opisuje tjelesne znakove, u kojima se duševna stanja očituju.“⁴⁹ Kao što je na početku rada napomenuto Bazala preuzima definiciju psihologije od J. F. Herbarta koji je, kako to navodi u svojoj *Povijesti filozofije*, „[...]“

⁴⁷ Ibidem, str. 40.

⁴⁸ Ibidem, str. 45 - 46.

⁴⁹ Ibidem, str. 4 - 5.

oborio autoritativni sud Kantov, da psihologija ne može postati nauka, jer da se na nju ne da primijeniti matematika.⁵⁰ Nekoliko godina kasnije, točnije od 1904. do 1905. godine, Bazala nastavlja studij u Njemačkoj, između ostalog i u Lepzigu u Institutu za eksperimentalnu psihologiju kojeg je osnovao psiholog W. Wundt⁵¹ koji je značajno utjecao na kasniju Bazalinu misao. Međutim u vrijeme pisanja svog djela *Psihologija u hrvatskom umjetnom pjesništvu* Bazala nije bio upoznat s eksperimentalnom psihologijom W. Wundta što je vidljivo u više segmenata, ali ponajprije iz samog pristupa predmetu psihologije ali i u tome što ga on nigdje u djelu ne navodi.

LITERATURA

1. Aristotel, *O snovima*, preveo Damir Barbarić, u: Damir BARBARIĆ, *Grčka filozofija*, Školska knjiga, Zagreb, 1995.
2. Gjuro ARNOLD, *Psihologija za srednja učilišta*, Naklada Kr. Hrv.-Slav.-Dalm. Zemaljske vlade, Zagreb, 1916.
3. Damir BARBARIĆ, „Gjuro Arnold“ u: Zenko, Franjo (ur.), *Novija hrvatska filozofija*, Školska knjiga, Zagreb, 1995.
4. Albert BAZALA, *Psihologija u hrvatskom umjetnom pjesništvu*, Tisak Dioničke tiskare, Zagreb, 1901.
5. Albert BAZALA, *Filozofijski portret Franje Markovića*, Institut za filozofiju Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1974.
6. Albert BAZALA, *Povijest filozofije*, sv. III, Globus, Zagreb, 1988.
7. *Biblija, Stari i Novi zavjet*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1994.
8. Branko BOŠNJAK, *Povijest filozofije*, sv. I, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1993.
9. Marcus Tullius CICERO, *De divinatione libri duo*, recognovit C. F. W. Mueller, Lipsiae, in aedibus B. G. Teubneri, 1915.
10. Branko DESPOT, *Filozofija Đure Arnolda*, Institut za filozofiju Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1976.

⁵⁰ Bazala, *Povijest filozofije*, sv. III, str. 119.

⁵¹ Wilhelm Wundt (16. kolovoza 1832. Neckarau – 31. kolovoza 1920. Grossboten) je bio njemački filozof i psiholog. Smatra se da je Wundt utemeljio psihologiju kao znanost odvojenu od fiziologije i od filozofije, tako je 1879. godina, godina koju Wundt navodi kao godinu u kojoj je formalno osnovan njegov psihološki laboratorij, proglašena godinom u kojoj je psihologija osnovana kao nezavisna eksperimentalna znanost. Njegova važnija djela su: *Die Lehre von der Muskelbewegung* (1858.), *Lehrbuch der Physiologie des Menschen* (1865.), *Die physikalischen Axiome und ihre Beziehung zum Causalprincip* (1866.), *Grundzüge der physiologischen Psychologie* (1874.), *Untersuchungen zur Mechanik der Nerven und Nervenzentren* (1876.), *System der Philosophie* (1889.), *Grundriss der Psychologie* (1896.), *Völkerpsychologie* (1900. - 1920.), *Einleitung in die Psychologie* (1911.), *Sinnliche und übersinnliche Welt* (1914.), *Die Nationen und ihre Philosophie* (1915.).

11. Vladimir FILIPOVIĆ, „Filozofsko djelo Alberta Bazale“ u: *Hrvatska filozofija u prošlosti i sadašnjosti*, Posavac, Zlatko (ur.), Hrvatsko filozofsko društvo, Zagreb, 1992.
12. Sigmund FREUD, *Uvod u psihoanalizu*, Stari grad, Zagreb, 2000.
13. Rudolf HALLER, „On the Historiography of Austrian Philosophy“, u: Uebel, Thomas Ernst (ur.), *Rediscovering the Forgotten Vienna Circle: Austrian Studies on Otto Neurath and the Vienna Circle*, Kluwer Academic Publisher, Dordrecht, 1991.
14. David HOTHERSALL, „Uvod“ u: Hothersall, David, *Povijest psihologije*, Naklada Slap, Jastrebarsko, 2002.
15. Carl Gustav JUNG, *Dreams*, Routledge, London, 2002.
16. Sonu SHAMDASANI, *Jung and the Making of Modern Psychology: The Dream of A Science*, Cambridge University Press, Cambridge, 2003.
17. Franjo ZENKO, „Albert Bazala“ u: *Novija hrvatska filozofija*, Zenko, Franjo (ur.), Školska knjiga, Zagreb, 1995.

SAŽETAK

BAZALINO RAZUMIJEVANJE SNOVA

Albert Bazala u svom djelu *Psihologija u hrvatskom umjetnom pjesništvu* koje je objavljeno u Zagrebu 1901. godine daje svoje razumijevanje snova koje potkrepljuje primjerima iz pjesama osmorice hrvatskih pjesnika: Mirka Bogovića, Franje Markovića, Luke Botića, Gjura Arnolda, Petra Preradovića, Dimitrija Demetra, Ante Tresića-Pavičića te Silvija Strahimira Kranjčevića. On tako ukratko iznosi uzroke snova, osobine snova te objašnjava vezu između snova i maštanja. U svom tematiziranju snova Bazala je pod utjecajem sljedbenika filozofske škole Johanna Friedricha Herbarta, posebice Gjura Arnolda i njegova udžbenika *Psihologija za srednja učilišta*.

Ključne riječi: Albert Bazala; psihologija; snovi.

SUMMARY

BAZALA'S UNDERSTANDING OF DREAMS

Albert Bazala offers his understanding of dreams in his book *Psychology in Croatian Artistic Poetry (Psihologija u hrvatskom umjetnom pjesništvu)* published in Zagreb in 1901. His starting point are examples taken from various poems by eight Croatian poets: M. Bogović, F. Marković, L. Botić, Gj. Arnold, P. Preradović, D. Demeter, A. Tresić-Pavičić and S. S. Kranjčević. Bazala first deals with the causes of dreams, then with the properties of dreams and finally he explains the connection between dreams and imagination. In his approach to dreams Bazala is influenced by the legacy of the philosophical school of J. F. Herbart, especially by Gj. Arnold and his high-school textbook *Psychology for High-schools (Psihologija za srednje škole)*.

Key Words: Albert Bazala; psychology; dreams.

